

פרשת בלק: עם לבדד ישכון

פי מראש צרים אָרְאָנוּ וּמִגְבָּעוֹת אֲשׁוּרְנוּ הֵן עַם לְבַדְד יִשְׁכֵן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב: (במדבר כג, ט)
כאשר בלעם מתאר תכונה של עם ישראל שראו עיניו, יש להניח שהיא תופעה משמעותית וחשובה. מתוך דבריהם של חז"ל על היותו של בלעם גדול הנביאים מאומות העולם, יש להבין שראייתו של בלעם, ראייה שיש בה ממש היא. בלעם חיפש את נקודות התורפה של עם ישראל כדי לקללו, אולם הקב"ה הפך את הקללה לברכה. הוי אומר: התכונות שעליהן הצביע בלעם עלולות להיות מוקדים של קללה ואסון, ורק ברכת ה' מהפכת אותן לטובה.

הנושאים שבלעם חוזר ועוסק בהם בברכותיו, הוא נבדלותו של עם ישראל וייחודו בין הגויים. תכונה מרכזית זו, יכולה לשאת עמה קללה וברכה. הקללה טמונה בכידודו של עם ישראל בין העמים, כאשר אין לו חבר ורע שיכול להושיט לו עזרה בעת הצורך. דוגמה מרה לכך אפשר היה לראות בדורות של שמד, כגון בימי השואה באירופה בדור הקודם, כאשר שום אומה ולשון מעמי העולם לא נחלצה להצלת היהודים באירופה. ההבט של הברכה אותו מפתח בלעם בסופו של דבר, הוא מעלתו של עם ישראל הנבדל מן העמים בתורתו ובאמונתו. רש"ר הירש מוסיף ומדגיש: "הוא יהיה בארצו הגדולה בגבולותיה ולא ירבה קשרים עם עמים אחרים. הוא יקיים את תפקידו הפנימי הלאומי כ'עם' בעל חברה לאומית, והוא לא יבקש את גדולתו כ'גוי' בין 'גוים', כגוף לאומי המרשים בכוחו ובגבורתו"

עידן הגלובליזציה שאנו מצויים בעיצומו, מאתגר את תפיסת הנבדלות הלאומית של עם ישראל. בעיני העולם המתקדם מבחינה טכנולוגית וכלכלית, מתרחשת כעת מהפכה תרבותית ותודעתית, המכווצת את המרחקים בין חלקי כדור הארץ, ומצמצמת או אף מבטלת את ערך הלאומיות. חברות ענק כלכליות מתנהלות בהיקף חוצה יבשות, ורשת האינטרנט מקרבת זה לזה רחוקים מקצוי ארץ. אין זו הפעם הראשונה בתולדות העולם שבו דובר על אחדות כלל-אנושית שתבטל את הערך של הלאומיות. כך היה בעידן האימפריות הגדולות, רעיון שמצא את ביטוי גם במסורת ההלכה: "בא סנחריב ובלבל את האומות" – מאז ימי סנחריב מלך אשור, בטלו מצוות מחית עמלק ושבעת העממים ואיסורי נישואין עם עמוני ומואבי, שכן העמים הללו בטלו מן העולם. כך היה בעידן הדתות הגדולות, הנצרות והאיסלם – שסברו לדגל מעל המשוכות הלאומיות ולחבר את כל העמים תחת שלטונה של דת אחת, כלל עולמית. כך היה בעידן הקומוניסטי, כאשר סברו שפועלי כל העולם יתאחדו, וכך כיום, בשיח הפוסט-מודרני והגלובלי.

העמדה של בלעם וממשיכי דרכו, סבורה שהתגדרותו של עם ישראל והתייחדותו כקבוצה נבדלת במשפחת העמים היא קללה, לעם ישראל ולעולם כולו. קללה מבחינת העם, בכך שהוא משמר את התבדלותו ואינו משתלב בסביבה האנושית הכללית: לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב. קללה מבחינת הגויים – בכך שהוא מפריע ומעכב את תנועת האיחוד הכלל-אנושית. העקשנות היהודית לשמור על הייחוד הלאומי והתרבותי של עם ישראל הרגיזה שליטים רבים שביקשו לסלק את המטרד היהודי מדרכם. בין אם היו אלו שליטי אימפריות שכבשו את ארץ ישראל בימים שהעם ישב בארצו, כדוגמת היוונים והרומאים, ובין אם היו אלו אומות שבתוכן ישבו היהודים בימי גלותם.

תלמידיו של בלעם מצויים לא רק בין הגויים, אלא גם בתוך עם ישראל, כמשתמע מן המשנה בפרקי אבות. עד עצם היום הזה מצויים בין היהודים, בארץ ישראל ובגולה, אלו הסבורים שההבדלות הלאומית מזיקה ואינה רצויה. יש שפיתחו תיאוריות שלמות המבקשות לקעקע לחלוטין את מושג הלאומיות, ובלבד שיצדיקו בכך את ביטולה של הלאומיות היהודית.

תלמידיו של אברהם אבינו, ניגודם של תלמידי בלעם הרשע, רואים את הברכה שבנבדלות. תפקידנו בעולם אינו מתמצה בסיפור שבחו של עם ישראל, אלא בהסברת חשיבותו של הייחוד הלאומי לכלל האנושות. אמנם, יש הסוברים שבאומות העולם אין מקום או אין צורך בלאומיות וזו נועדה רק לעם ישראל, אולם הגישה הרווחת בתנ"ך, בדברי חז"ל ובהגות שבדורות הבאים שהרעיון של "שבעים אומות" נועד להתקיים כתשתית בסיסית של החברה האנושית כולה. עדות לקיומו של רעיון זה כערך כלל אנושי ובלתי משתנה, אפשר למצוא בכך שבעים הפריים המוקרבים בחג הסוכות הם כנגד שבעים האומות. אם קיימת מצוה מן התורה בעבודת המקדש המתייחסת לרעיון שבעים האומות, ואם אנו מאמינים שזו התורה לא תהא מוחלפת, הרי שרעיון האומות גם הוא לא יהיה מוחלף.

כשם שהנסיונות ההיסטוריים הגדולים בעבר למחות את הלאומיות ולהפוך את כל האנושות ליחידה אחת נכשלו, כך גם המהלך של הגלובליזציה הולך ומתברר כמהלך שאינו יכול להתקיים בחד-צדדיותו. אכן, הערך של אחוות אנוש הוא ערך יסודי וחשוב. אף הוא מקורו בתורה – בהיותם של בני האדם בניו של אדם הראשון.

אולם, קיים ערך אחר של היחידיות והיחוד. המשפחה, הקהילה, הישוב, הארץ והעם. כל מעגל השתייכות שכזה תורם את תרומתו לכינונה של תרבות וחברה המאפשרים לאדם הפרטי שייכות וקשר. ערכים כמו אהבה, נאמנות, מחויבות, אמונות ודעות, מוסר ואחריות הדדית, אינם מתפתחים יפה אצל אדם תלוש ובודד ביקום. הם מתפתחים אצל הילד הגדל בסביבה תומכת ואוהבת. במעגל הקרוב – המשפחה הגרעינית, ובמעגלים הסובבים אותה, אליהם הוא נחשף דרך גידולו ומהם הוא יונק את הערכים ודפוסי ההתנהגות שיסייעו לו בגיבוש ועיצוב אישיותו השלמה והבוגרת. האדם הגלובלי, הוא יצור מנותק ותלוש, ומשום כך גם מבולבל ותוהה. הגלובליזציה קשורה קשר בל ינתק עם הבטים מסוימים של הפוסט-מודרניות: שבירת הירארכיות, יחסיות של ערכים, קריסת מוסד המשפחה. מה שנראה לעיני בלעם בן בעור שתום העין כחזון אוטופי של אחדות האנושות, הופך בתוך דור או שניים לקללה, כאשר הנזק שהוא גורם בהריסת המוסדות הישנים אינו מוצא את תיקונו בברכת האחדות. נמצא, שמה שנחשב בעיני בלעם לקללה הופך בדבר ה' לברכה – ברכת הלאומיות המתבדלת. התיקון יבוא מן האיזון הנכון בין שני הרכיבים, האוניברסליות הכלל-אנושית, והייחודיות שבלאומיות. תפקידו של עם ישראל לעת הזאת היא לשמר את ייחודו ולהראות לעולם כולו שאין זו קללה אלא ברכה, ואין בכך סתירה לשאיפה ש"כל בני בשר יקראו בשמך".